

Hajdu Tibor

Hogyan ünnepeljük választási győzelmünket?

Tisztelt Hallgatóság!

Miután Kende János barátom elmondta, amit Somogyi Béláról, Bacsó Béláról és meggyilkolásukról tudni kell, a történet két további főszereplőjéről, Horthy Miklósról, a gyilkosok megbízójáról és Beniczky Ödönről, leleplezőjükről szólnék néhány szót.

Rögtön szememre vethetnék, hogy már a cím sem igaz, hiszen Horthy Miklósnak pártja nem volt, nem indult az 1920-as választásokon, tehát azt meg sem nyerhette. Csakhogy a magyar politikában minden csak félig igaz, tehát a választást a két nyertes párt, a Kisgazdapárt és a KNEP is csak formailag és ideiglenesen nyerte meg, Horthy pedig valóságosan és rögtön 6 ciklusra, ahogy már a diktátorok szokták: ha ők egyszer nyernek, ott már több nyerő nem lesz.

A Kisgazdapártnak lényege volt 90 éven keresztül, hogy sok szavazatot kapott, de kormányozni nem tudott, tehát a kormányt más tartotta helyette: Bethlen, Rákosi, Antall, Orbán.. Az 1920-as választás után Simonyi-Semadam Sándor lett pár hónapra a miniszterelnök, aki ugyan a KNEP tagja volt, de abban vezető szerepet se azelőtt, se azután nem játszott, vagyis elég jelentéktelen volt ahhoz, hogy ne zavarja a tengernagyi vizeket, majd 3 havi látszat-kormányzás után eltűnt a süllyesztőben, hogy helyét átvegyék Horthy barátai, Teleki Pál, majd Bethlen István. A KNEP igazi vezetői nagyrészt legitimisták, Habsburg-hívők voltak, mint Andrássy és Apponyi, így már 1921-ben, IV. Károly szerencsétlen visszatérési kísérletei után elvesztették politikai súlyukat. 1920-ban még nagyobb politikai erőt jelenthettek volna, mint Horthy, de ő gátlástalanul tört a hatalomra a tisztikar támogatásával, és ellenjelöltje a kormányzói posztra, Apponyi Albert, ez a finom úriember, nyílt levélben visszalépett Horthy javára.

Apponyi lemondásában szerepet játszott, hogy ő nem volt hatalomvágyó, és a győztes nagyhatalmak, de talán a magyar politikusok gondolataiban is megfordult, hogy ha IV. Károly esetleg vissza próbál ülni trónjára, Apponyi ez ellen nem tesz semmit, Horthy viszont George Clerk angol nagykövetnek 1919 novemberében tett ígéretét, hogy nem áll a király mellé, saját érdekében is be fogja tartani.

Hajlamosak vagyunk arra, hogy egy történelmi személyiségről egyszínű, egységes képet alkossunk: ma is vannak akik imádják Horthyt és templomuk elé állítják szobrát és vannak, akik tömeggyilkost látnak benne. Horthy pályája során többször is radikális változáson ment át és ez először éppen a Somogyi-gyilkosság körüli hetekben történt. 1920 márciusáig Horthy a 4 és ½ éves háború pszichózisában álló katonatiszt volt, éppúgy, mint Prónay vagy Ostenburg

különítményes parancsnokok, de akár Szamuelyre is utalhatok, akiknek számára a gyilkosság, a fegyveres harc sokkal kézenfekvőbb probléma-megoldás volt, mint a tárgyalások és szerződések.

Beniczky Ödön híres vallomásában, melynek ismertetéséért az „Újság” c. lapot betiltották, elmondta, hogy mint a Friedrich-kormány belügyminisztere 1919 szeptemberében felkereste Siófokon Horthyt, hogy a különítmények gyilkosságainak leállítására kérje, s a nyomaték kedvéért magával vitte Andrassy Gyula, Bethlen István, Károlyi József, Pallavicini György grófokat, a politikai játszma akkori ászait. Ott még Horthy ingerülten védte különítményeit, Bethlenre dühösen rákiáltott: „Hát még te is ellenem fordulsz?” Beniczky tisztázó kérdést tett fel:

„Ha a nemzeti hadsereg bevonul a fővárosba, lesz-e pogrom, igen vagy nem?”

Horthy válasza: „Pogrom nem lesz! De néhányan fürödni fognak!” majd megnevezve néhány újságíró, hozzátette: „Azok, akik ilyen cikkeket írnak, fürödni fognak!”

Röviddel ezután civilruhás tiszteket küldött Budapestre, hogy elfogjanak két, a gyilkosságokat leleplező újságíró, a Roboz-fivérek. Ez ugyan nem sikerült, de véletlenül elkaptak egy tőlük megszökött, árulónak tekintett altisztet feleségével együtt. Dunaföldváron jelentkeztek az éppen ott tartózkodó Horthynál, aki azt mondta: „Ti már eleget kéjelegtetek odakint, hagyjatok nekünk siófokiaknak is valamit. A foglyokat be kell szállítani Siófokra.” Itt még gyilkos parancsolt a gyilkosoknak – mint a háborúban.

A budapesti bevonulás után folytatódtak a terrorakciók, de új perspektíva nyílt meg Horthy előtt. A Huszár-kormány még köztársasági alapon állt, de nagyrészt a legitimisták kedvéért az a megoldás került előtérbe, hogy a megválasztandó Nemzetgyűlés állítsa vissza a királyságot, a trónt hagyja betöltetlenül, s a király esetleges visszatéréséig válasszon kormányzót. Horthy elhatározta, hogy ő lesz a kormányzó s tartósan az is marad – hiszen a nagyhatalmak és a szomszédok is megmondták, hogy nem tűrik a Habsburgokat. Így lett ő az 1920 január 25-26-i választás igazi nyertese. Ehhez azonban a véres kesztyűt patyolatfehérre kellett cserélni, szalonképes européer gentleman-né válni. Az erős elhatározás néhány havi lelki küzdelemmel járt – a népbiztos-perben és a Tisza-perben, az első magyar koncepció még igyekezett presszionálni a bíróságot, de hogy az angol kormány kedvében járjon, hozzájárult, hogy a halálos ítéleteket ne hajtsák végre. Politikai ügyben egy kisiklást leszámítva (Sallai és Fürst kivégzését) 20 évig nem született halálos ítélet s politikai gyilkosság csak nagyritkán fordult elő – az 1921-1939-es Horthy tehát valóban nem ugyanaz, mint az 1919-1920-as.

Említettem, hogy az átvedlés hetei éppen a Somogyi-Bacsó gyilkosság körüliek voltak. Januárban napirenden voltak a gyilkosságok Budapesten és vidéken. Február elején a Gellért-

szállóban vacsora közben felolvastak egy Népszava cikket. Beniczky említett vallomása szerint: „Általános megbotránkozást keltett, többen a vezérkar tagjai közül megjegyezték, hogy a gaz Somogyi Bélát a Dunába kell tenni. Horthy Miklós fővezér úr öméltósága azután e kijelentéssel bontott asztalt:

- Nem beszélni kell itt, hanem cselekedni!
- Nemes verseny indult meg erre a kijelentésre a Prónay és az Ostenburg

különítmények között.” – vallotta Beniczky. Ostenburg volt a gyorsabb.

Időközben, február 16-án összeült a Nemzetgyűlés és teljesült Horthy vágya: az első törvény kimondta, hogy a királyi szék betöltéséig kormányzót választ az államfői teendők ellátására. Másnap, február 17-én az Ostenburg-különítmény meggyilkolta Somogyit és Bacsót. Rosszkor jött ez Horthynak, nem gondolta volna, hogy óhaja teljesítésére éppen e napot választják, hiszen neki kormányzóvá választása előtt a belföld és főleg a külföld felé a nyugalom, a rend helyreállítója imázsát kellett volna felmutatni. Nem így akarta biztosra vehető megválasztását megünnepelni. Ostenburg és a többi különítmény-vezér azonban másképp gondolta: azt hitték, most már szabad a vásár, nyilatkozzanak csak a politikusok, amit akarnak. Csakhogy még a Huszár-kormány volt ha nem is hatalmon, de hivatalban. Egyes miniszterek távozással fenyegetöztek, Beniczky belügyminiszter a tettesek kinyomozására utasította a rendőrséget és ez gyorsan sikerült is.

Horthy gyorsan döntött: leállította a terror-akciókat, de a Somogyi és Bacsó gyilkosai elleni eljárást is, hiszen fő támaszai továbbra is a különítmények voltak, amelyek március elsején, a kormányzóválasztás napján, megszállták a Parlament épületét, biztos, ami biztos. Somogyi és Bacsó temetésén nagy tömeg jelent meg, az SZDP vezetősége azonban nem merte kétszázézes tagságát mozgósítani. Nem mintha bíztak volna Horthy ígéreteiben: még az olyan mérsékelt szociáldemokrata vezetők, mint Peyer Károly és Buchinger Manó is jobbnak látták emigrálni, a pártvezetés pár hónapra olyan gyenge figurák kezébe került, mint Vanczák János és Miákits Ferenc, akik siettek személyes kihallgatáson hűségesküt tenni Horthynak, felajánlva „kérges tenyerüket”. Betagolódtak volna Horthy uralmi rendszerébe, de ő erre nem tartott igényt. A tisztikarból hozott averziója a szocialisták iránt akkora volt, hogy mikor pár hónappal később az angol ügyvivő azt javasolta neki: hogy jobban megértse őket, reggelije közben fussa át az aznapi Népszavát, Horthy válasza: megpróbáltam, de olyan dühös lettem tőle, hogy nem tudtam a reggelit elfogyasztani.

A Népszava szerkesztését átmenetileg a lap régi munkatársa, Révész Mihály, ez a csendes könyvmoly vette át: a bátorság a bajban mutatkozik meg. A munkatársak közül sem sokan

vágytak Bacsó sorsára, így esténként felesége jött Révész elé, hogy együtt menjenek haza – vagy „fürödni”. Néhány hét múlva azonban Révésznek is azt ajánlották, utazzon Bécsbe. A Népszava mindenesetre megjelent.

A Teleki-kormány támogatásával Horthy rákényszerítette akaratát a különítményekre: felelősségre vonás nem lesz azért ami történt, de most már bízzák az „igazságtételt” a bíróságokra. A kormánypártok kénytelenek voltak elfogadni ezt a megoldást, így sokáig Beniczky is hallgatott. Friedrich Istvánt, aki elégtelenkedett Horthy megválasztása miatt, megpróbálták bekeverni a Tisza-gyilkosság vádlottai közé, de ő kemény falatnak bizonyult s inkább békén hagyták. A Tisza-perben és a Népbiztos-perben hozott halálos ítéleteket nem hajtották végre. Ez egyben gesztus volt a tisztikar megnyugtatására: az elítélteket szovjet fogságban maradt magyar tisztekre cserélték ki.

A Somogyi-gyilkosság utójátéka: Beniczky halála.

Beniczky a katolikus Néppárt régi tagja volt, a háború végén főispán, a Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe ment és csatlakozott az ellenforradalmi emigrációhoz, mint a Friedrich és Huszár-kormány belügyminisztere ő adta ki az internálási rendeletet, intézte a forradalmárok *törvényes* elítélését, tehát politikailag egy táborba tartozott Horthyval. Megismerkedvén vele rögtön éles ellentét alakult ki közöttük, de a kormányzótválasztás után legitimista barátaival együtt várakozó álláspontra helyezkedett. Mikor Bethlen lett a miniszterelnök, átadta neki, Andrássy közvetítésével, bizonyítékait 94 súlyos különítményes bűncselekményről, Somogyi és mások meggyilkolásáról, kínzásokról, zsarolásról, rablógyilkosságról, megnevezve Prónayt, Héjjast, Francia Kisst és több bűntársukat. Bethlen ezt bizonyára felhasználta a volt különítményesek sakkban tartására. Ezek persze gyűlöltek Beniczkyt: egy veszekedésé fajult parlamenti vita során Gömbös Gyula képen vágta, de a fürdetési szeszonnak Horthy erélyesen véget vetett. Beniczky résztvett IV. Károly sikertelen visszatérési kísérleteiben, ő lett volna a király belügyminisztere. A kudarc után a parlamentből is kibukott, visszavonultan élt szerény 6 szobás lakásában.

1925-ben az SZDP megpróbálta elővenni a Somogyi-Bacsó gyilkosság ügyét, nem sok sikerrel. Fényes László, ekkoriban a Népszava rendszeres cikkírója, felszólította Beniczkyt, tanúskodjon a perben. Beniczky ezt vállalta és hozzájárult vallomása közzétételéhez az Újság című liberális napilapban. Ebben megismételte 1921 vádjait, de Horthyt is megnevezte, mint felbujtót. A lapot azonnal betiltották, de a közfelháborodás hatására megengedték, hogy változott cím alatt megjeljen.

Beniczky tanúkihallgatása 1925. június 6-ára lett kitűzve. 4 nappal előbb, június 2-án börtönbe kísérték egy sajtóügyben régebben kiszabott, 2 hetes büntetése kitöltésére. Így nem tehetett vallomást. Viszont még büntetését töltötte, a készséges ügyészség gyorsan vádat emelt ellene, kormányzósértés, hivatalos titoktartás megsértése és tiltott közlés címén. Az ítéletet be sem várva, a Nemzeti Kaszinó, majd az Országos Kaszinó is kizárta tagjai sorából. A Nemzeti Kaszinó választmányának a kizárási határozatot meghozó ülésén Teleki Pál elnökölt. Vajon jutott-e eszébe másfél évtizeddel későbbi tragikus éjszakáján, mikor már ő sem bírta tovább a cinkosságot, Beniczky sorsa?

Beniczky perét a Töreké-tanács tárgyalta, a mindig készséges Töreké, akit jutalmul a budapesti büntetőtörvényszék elnökévé léptettek elő. Ha tetszenek emlékezni, 1932-ben ő ítélte halálra Sallait és Fürstöt. Beniczky 3 évet kapott, de a Kúria büntetését 20 hónapra szállította le. 8 börtönben töltött hónap után súlyos gyomorbetegsége való tekintettel óvadék ellenében feltételesen szabadlábra helyezték. Legitimista barátai nem álltak mellé, csak Rakovszky István, az 1920-ban Horthyt megválasztó Nemzetgyűlés elnöke tett mellette nyilvános nyilatkozatot.

Beniczky ezután családjával visszavonultan élt, nem nyilatkozott, nem politizált, emlékiratait írta. Élete utolsó két évében nem aludt otthon – a Gellértben lakott, ahol kezelték gyomor- és egyéb bajait, nappal hazajárt lakására, az estéket megmaradt barátaival töltötte a Mátyás-pincében vagy más vendéglőkben. Hogy ebben a furcsa életmódban része volt-e annak, hogy esetleges atrocitástól tartott, nem tudhatni.

Halála napján éjfél után távozott a Mátyás-pincéből, barátai szerint jókedvűen. Nem tudni, hol aludt utolsó napjaiban: otthon nem, bár naponta hazajárt, a Gellértet már kifizette, talán még sétált egy nagyot. Hajnalban a Szilágyi Dezső-téren találták egy padon ülve, arccal a Hazugság-ház felé: pisztollyal a szájába lőtt. Az öngyilkosság tényét senki sem vonta kétségbe, bár a körülmények különösek voltak: búcsúlevelet nem hagyott, zsebeiben sem pénztárca, sem pénz nem volt, de hát lehet, hogy egy csavargó előbb talált rá, mint a rendőr. Viszont az ujján aranygyűrűk voltak. Másrészt a Beniczky-családban már volt példa öngyilkosságra egykor, a kiegyezés évében: igaz, hogy Beniczky Lajos öngyilkosságának körülményei is a mai napig tisztázatlanok.

Somogyi Béla leánya szerint Beniczky Ödön özvegye később átadta az emlékiratok megmaradt kéziratát a kormánynak – ahogy mondani szokás, saját jól felfogott érdekében.

Elhangzott a Népszava és a Politikatörténeti Intézet emlékkonferenciáján, 2010. február 16-án